

sedam puta jedan

zoran đerić

Čitajući knjige poezije, pišući o istim neprestano se zapitkujemo: ko to čita? koliko je onih koji posežu, u knjižarama, za knjigom poezije? koga intereseuje književno-kritički prikaz jedne pesničke zbirke? Broj pitanja i nedoumica udvostručava se kad su u pitanju prve knjige i mladi autori, još nepoznati, neafirmisani za književnu publiku, mnogi od njih čak ni kroz periodiku. Otkuda se i kako pojavljuju u literarnom svetu? Da li će se potvrditi kao stvaraoci ili će se izgubiti onako kako su se i pojavili — neprimetno? Jer činjenica je: o prvim pesničkim knjigama malo je odjeka u javnosti, retki su kritički prikazi u časopisima; tek tu i tamo po neka reč u novinama ili u drugim sredstvima informisanja o tome da su se knjige pojavile — kod tog i tog izdavača, u toj i toj ediciji, ti i ti naslovi, od tih i takvih autora. Za afirmaciju novih imena i njihovih prvenaca to, priznaćete, nije dovoljno.

Ali oduvek je bilo tako. Prve knjige mnogih danas poznatih i izuzetno značajnih pesnika štampane su u malim tiražima, prolazile su gotovo neprimetno, vrlo često su štampane i sopstvenim sredstvima, pa čak i tako mali tiraži ostajali su u nekim budžacima neraspakovani i neprodani.

Luka Salapura: PASJE VREME, »Krovovi«, Sremski Karlovci, 1989.

Luka Salapura (rođen 1959) nije do sada objavio mnogo pesama, ni u knjizi, ni izvan nje (uglavnom u časopisu »Krovovi«), ali ima ih nekoliko koje zavređuju da se zabeleži i na taj način malo izdvoji njegovu pesničku pojavu. Uistinu, s malim zakašnjenjem. Iako nosi godinu 1989. knjiga se pojavila prošle a o njoj pišemo tek ove, 1991. godine. Sticaj okolnosti, možda baš onih i onakvih kakve sam pomenuo u uvodnoj belešci. Zahvaljujući distanci — ranije sumnje se ili potvrđuju ili otklanjaju a pozicija pesnika sad biva jasnija.

Zajednički sadržalac prve zbirke pesama Luke Salapure je strah, ali ne bilo koji, već strah da se neće uočiti pravi trenutak za stih, strah da se taj isti (kad se uočiti) ne napiše. Ima nešto i od metafizičkog straha, straha od Apokalipse, ali najpre je to uočavanje prolaznosti, bojazan da se neće prepoznati i izdvojiti iz mnoštva jedna individua, njena kreativnost i potencija.

U ovom vremenu, post-moderanom, ravnodušnom na »uzvišene stvari«, takve težnje deluju aporetično: bez obzira koliko zatečeni u trenutku iščezavanja stvarnosti, savremenici ni jednim gestom ne odaju zbunjenost, ni bespomoćnost. Salapura upravo to čini.

Zvezdan Mitrović: LAK MJS, »Matica srpska«, Novi Sad, 1990.

Naslov prve knjige Zvezdana Mitrovića je, zaista, pravi indikator onoga što koranicama objedinjuje: nedoumice oko prirode poetskog jedinjenja, ali i pokazatelj stvara-

Vremenom, dolaskom nekih novih generacija pesnika i čitalaca, izdanja su obnavljana, skidana je prašina sa nekih knjiga, one su postajale i čitane i uticajne.

Danas knjige sve više postaju roba koja svoju vrednost postiže na tržištu. Na nju se »udara« poraz. Ona je opterećena mnogim dažbinama. To je opasnost po književnost i umetnost, jer ekonomski proces, kako primećuje Oktavio Paz, proces je bez lica, duše i pravca. Tržište je, nastavlja Paz, nepristrasno, kruto, slepo i gluvo, ne voli književnost niti rizik. Zna samo za cene, ne zna ništa o vrednosti.

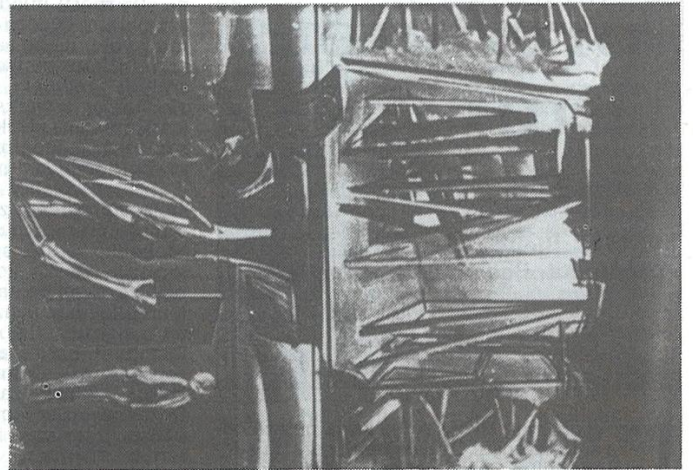
Merena trgovačkim aršinima književnost je nedovoljno efikasna. Roman, proza uopšte, imaju bolju prođu, postižu zapaženije tiraže. Iz te pozicije gledano tiraži pesničkih knjiga su beznačajni — prosečno 500 primeraka. Ali po tome se ne mogu meriti ni doći, ni uticaji, stvarna prisutnost stihova i opstojavanje metafora, kako u ranijim, tako i u ovom našem vremenu i prostoru. »Za moderan um, iako joj se to ne priznaje, poezija je energija, vreme i talenat pretvoreni u izlišne objekte. Pesma: jezički oblik male koristi i niske cene. Poezija: trošak, rasipanje, traćenje. Ipak, protiv vetra i oluje, poezija kruži i čita se« (O. Paz).

malo po strani, u izvesnom zaostatku za svojom generacijom koja se, u međuvremenu, afirmisala svojim drugim i trećim knjigama. Bliska, vizuelno, ali i pesničkim postupcima, poeziji Dragana Grbića (koji je još 1986. godine objavio svoju prvu knjigu, »Unutrašnja arheologija«, zapaženu i dobro ocenjenu), ova poezija je, čini mi se, na tragu nekih pesničkih nastojanja Milutina Petrovića, pa Ivana Negrišorca i drugih, tzv. pesnika loma jezika. Ovaj okvir je uslovan, tek da je bliže odredi, da je dovode u vezu sa nečim već poznatim kako bi joj omogućili prepoznavanje i upoređivanje.

»Lakmus« Zvezdana Mitrovića je, pre svega, investiranje u jezik; nadmetanje reči, imenovanja i stvari, njihova razmena i zamena mesta; njihova mimika, oponašanje, određenja i neodređenosti; pokušaj očuvanja nekih zapažanja, ali i stalni preobražaj u nešto drugo. Jezik nije kalup, niti je interpunkcija shvaćena kao konvencija, naprotiv — izbegava unapred predvidljive reakcije, logički sled i druga ograničenja, pokušava da se oslobodi trenutnog pritiska

smisla, inercije značenja reči. Povodi se za zvukom, za melodijom, povremeno čak i rimujući, ali to su ritmovi nametnuti a ne oni koji prate istinska pesnička uzbuđenja. Pesnik se opire trenutnim, organskim zakonima za delanje, sprežući se ironijom, ne podležući okolnostima. Otuda odsustvo spontanog pesničkog niza. Utisak da je pesma samo jedna od mogućih lingvističkih kombinacija, klasifikacija pesničkih slika, duhovito asociiranje ili nesvrhovito izivljavanje duha. To bi mogla biti ispravna pretpostavka jedino sa pozicije svakodnevnog govora, konkretnog izveštaja, manje ili više doslovnog saopštavanja. Jezik poezije nije stvar dogovora, već njihovo svesno ili hotimično izbegavanje, nepoštovanje pravila i kanona, već iznalaženje (a počesto i lutanje, gubljenje) vlastitog puta, prilaza, rešenja.

»Nikada ne tražiti savršenstvo ili moć jednoga duha — u rezultatu«, savetuje Valeri, pesnik i mislilac na koga i Zvezdan Mitrović podseća, dva puta preuzimajući njegove iskaze za moto svojim pesmama.

dušan zivlak

Nebojša Nikčević: MELANHOLIJA RASTA, Književna omladina Srbije, Beograd, 1990.

Posle jednogodišnjeg odsustva, eva ponovo Pegaza. Na svojim ledima donosi nekoliko izuzetno mladih stvaralaca sa njihovim prvim ali ubedljivim književnim ostvarenjima. Srdan Valjarević (rođen 1967. u Beogradu) sa svojim kratkim romanom »List na korici hleba«. Mirko Demić iz Gornjeg Klasnića, opština Glina, rođen 1964. godine, objavio je neobičan »zbornik« — polemiku sa smrću, odnosno taštinom, »Jabuke Hesperida«. Nebojša Nikčević je iz Niškica, rođen pre dvadeset pet godina, apsolutno na Filološkom fakultetu u Beogradu, autor knjige pesama »Melanholija rasta«. Darko Cvijetić je rođen 1968. godine u Ljubiji, pored Prijedora, autor je knjige pesama »Noćni Gorbačov«. Pošto se u ovom tekstu bavim prvim poetskim knjigama, trenutno Nikčevićem, o ostalim projektima, nadam se, sročiću tekst nekom drugom prilikom, jer oni to zaslužuju. Tekst o Cvijetiću sledi

na kraju, jer su prikazi pratili hronologiju autora: od najstarijeg ka najmlađem, što je slučaj sa Cvijetićem.

Pri prvom čitanju Nebojša Nikčević mi se učinio kao Ikar: najpre se svojim pesmama uzvio u svojim očima (prva polovina knjige), a potom pao (ciklus »Udaljene stvari«). Onoliko koliko su dobre pesme: »Hajde da posmatramo svet kao celinu«, »Volim da razgovaram sa ženama...«, »Budeš li i dalje«, »Tvoj mozak...«, »Sutra se mogu vratiti«, »Pesma za Diane A.«, »Znaš li gde je Pakistan«, »Biciklisti«, »Ne možeš sada umreti« iz »Melanholije rasta« — toliko su neubedljive pesme, uistinu malobrojnije, iz naredne celine. Ali to je uvek tako: svetli i tamni trenuci. Prvi su, na sreću, snažniji, spontaniji (mada se spontanost ne sme oduzeti ni ovim drugim). Ipak, Nikčević je prijatno iznenađenje. Pesme kojima se predstavio su

»Pasje vreme« je zbirka prisustva, zainteresovanosti za svet (i okolinu), nastojanje da se sve shvati i razume, da se otklone nejasnoće i logičke poteškoće koje nastaju pri tom pokušaju. Investira se u osećanja, ne odustaje od ljubavi, još uvek se veruje i dalje se nada. Perspektiva koja je izbleđela, u koju su zagledani tek poslednju sanjari, poslednji, prokrijumčareni i u ovom vremenu futuristi. Luka Salapura je jedan od njih.

Zakačio sam papir na zid...
Najbolja pesma ostala je
U vazduhu

S takvim saznanjem, sa stihovima koji lebde u bestežinskom stanju, Luka Salapura ispisuje i sledeću pesmu:

SUSEDI

Čak i najuže stepenište
U našoj zgradi
Određenoj za rušenje
Liči na okean

Knjigu je opremio i ilustrovao Đorđe Lazić—Čapša, likovni umetnik iz Sremskih Karlovaca, izuzetan mladi stvaralac, obogatitvi je, na taj način, za još jedan, ovog puta vizuelni, povoljan utisak.

lačkih preokupacija, mogućnosti, varijacija smisla, jezičke igre i naboja pesničkih slika. Rođen 1960. a promovisan kao pesnik tek 1990. godine, Zvezdan Mitrović je ostao

zrela ostvarenja. Raznovrsne, poetski suvisle, čiste, prozračne poetske slike, koje me, ponekad,

podsete na Celana, ili Handkea. Ali to nije slabost, već prednost. Bliskost koja im uvećava rejting.

Jasmina Bogićev: SRCE ANDELA, Zajednica književnika Pančeva, 1990.

»Žiža« je književni časopis koji je uređivao Zmaj, 1871. godine u Pančevu. Sto godina kasnije, pod tim imenom, počela je da objavljuje svoje knjige Zajednica književnika Pančeva. Knjiga Jasmine Bogićev objavljena je u toj ediciji. Dakle, u »Žiži« je poezija ove mlade Pančevke (rođena 1967) za koju njeni recenzenti kažu da je sačinjena od originalnih metafora i poređenja, da je njen jezik oslobođen patetike i izveštačenosti, a da je suština njenog literarnog poriva strah od usamljenosti i rezignacija (Edvard Jukić); odnosno — da na svež način ispisi svoju potragu za smislom života, da njena knjiga nije do kraja ujednačena, ali je, uprkos manjim hrapavostima i nepreciznostima, dovoljno zanimljiva (Bogdan Mrvoš). Privratim napred izrečene stavove. Za njihovu potporu biram odgovarajuće stihove:

*Bila sam kamen.
Ničeg nisam mogla
da se setim. . .*
(iz pesme »Činjenice«)
*Ponekad mi se čini
Da imam manjak ruku
A višak jezika. . .*
(iz pesme »Sudbina«)
*Moram rećima da naslikam
svet.
Moje su reči
ogledala moja
i ja se vidim kroz njih. . .*
(iz pesme »Reći«)
*I pomorac se
kao inje
hvata za kopno
kandžama usamljenosti. . .*
(iz pesme »Poput inja«)

Umesto preranog izvođenja zaključka, neke kritičke poštapalice ili fraze, ovoj mladoj pesnikinji upućujem reči podrške, da istrajne, da poezija zaista bude njen »Crni panter iz utrobe«.

Nena Smiljanić: SVEMIRIJA, »Rad«, Beograd, 1990.

Za prvu knjigu obimna (130 stranica) »Svemirija« Nene Smiljanić (1967) pruža kompletan uvid u njen dosadašnji pesnički, mladenački opus. Sa jednog opšteg stanovišta posmatrano, njena poezija je »čitava jedna metaforika strujanja i fluidnosti« i, kao takva, vrlo je komunikativna. Poetske slike nalik su onima koje se uobličavaju na tv ekranima, ali su, pre svega, endogene, znači, ne pokušavaju da dočaraju stvarnost, već je namerno simuliraju, izmišljaju, ogoljavaju do znaka, precizno usmerenog značenja. Sintezom fikcije i stvarnosti postiže se digitalnost slika, primerena našem vremenu, novom pogledu na svet koji zahteva i povremeno uspostavlja i drukčiji vizuelni poredak.

Ne samo na osnovu indikacija koje ostavlja pesnikinja sama, u naslovima, pa i u samim tekstovima, nazivajući neke svoje tekstove programima, uz oznaku »synth«, koja upućuje na sintisajzer, na određene sintetičke tvorevine, podražavaoće zvuka i drugih prirodnih efekata, simulatore upošte; za ono što piše Nena Smiljanić očigledno je da je usmerene procesualnosti. »Sintetika moj je vers«, izriče pesnikinja, ali to ne treba shvatiti doslovno. Uopredavanje pesničkog, sa kompjuterskim postupkom, održivo je samo do određene stepnja. U trenutku kada bi se pokušalo uspostaviti jednačenje ta dva procesa, stvaralačkog sa kompjuterskim, sintetičkim, isprogramiranim »stvaralaštvom«, došlo bi do pucanja svih veza. Poetska pobuda nije isto što i elektronski mikro-impuls. Morfema, kao najmanji, nerasčlanljivi jezički oblik, nosilac značenja, leksičkog ili gramatičkog — nije isto što i bit, elementarna čestica koja povezuje kompjuterske operacije, takode najmanja moguća informacijska jedinica. Prva je delatna, dok je druga operativna. Prva je osnova za stvaranje, za osmišljavanje, dok je druga prelaz ka obestvarenju, ka numerizaciji, bi-

narnom sistemu, kao najsavršenijem programu. Jedna je nosilac značenja, druga informacija. Jasno je da su različite stvari u pitanju, različite »suštine«.

Dve poslednje celine u knjizi, ciklusi stog naziva, »Valovi«, ali sa drugim podnaslovima, najkvalitetniji su njeni delovi, u poetskom smislu. »Valovi, elementi i spojevi« i »Valovi, igre staklom« drže na okupu četrdesetak pesama, uglavnom kraćih tekstova u kojima dolazi do punog izražaja talenat ove mlade pesnikinje, koncentracija na poetsko, protočnost metafora, ta, već pomenuta fluidnost stihova, fina ironija, na momente dečija igra, nestašluk. Spontanost i inteligencija prevladale su početnu kombinatoriku. Sad Nena Smiljanić piše pesme; slobodno se poigrava svojim darom, smešta ga u poetske, asocijativne nizove; unutrašnje doživljaje preoblikuje u poetske slike i metafore; delom otvorena na spoljne uticaje, češće s distancom, ona ostavlja brojne stihovne tragove o sebi, o svom prisustvu i predeljenju za poetsko.

Darko Cvijetić: NOĆNI GORBAČOV, Književna omladina Srbije, Beograd, 1990.

Trideset pesama Darka Cvijetića, pesnika najmlađeg u ovom nizu, jedno od najprijetnijih su iznenađenja za mene u svojoj prošlogodišnjoj pesničkoj produkciji. Kako je vrlo malo i retko objavljivao ranije, promakao je mojoj čitalačkoj pažnji. Objavljivanje njegove prve pesničke knjige, koja je s malim zakašnjenjem dospela i do mene, činjenica je od koje sam pošao i s kojom se i sada, pišući o njoj, suočavam. Autentičan i aktuelan, čak bi se moglo reći da je u izvesnim trenucima i angažovan, pesnički glas Darka Cvijetića nametnuo mi se već prvim čitanjem. Svakim novim prelistavanjima njegove »tanušne« zbirke početna pretpostavka se potvrđivala, utisak produbljivao a slika o pesniku popimala sve jasnije obrise.

Već i sam popis naslova pesama uvodi nas u područje neobičnosti, invencije do kraja, odnosno od samog početka, opiranja praktičnom i logičnom sledu i imenovanjima. Evo nekoliko primera: »Ubijanje drvenkonjiča«, »Haljinio sam sestriću lutku«, »Moja mašina moja Branko Miljković«, »Harpun, timpan«, »Remenje monaških sandala«, »Marketiranje srpiča na plemički grb«, »Čelavi dječaci mirišu Renault«, »Bager sonet Tibet«, »Zemlja je obijena Norveškom«, »Satovi gdje sam vidao kukavice«. Može se konstatovati: pisanje pesama je imperativ, da se dostigne ideal, ali i kompletna akcija. Mnogi su tome težili i još uvek teže. Pol Valeri je ispisao to-move i tomove stranica svojih »Svesaka« razmišljajući o čistoj poeziji, objavljujući takve primere, ali je ostavio u zaostavštini i čitavo nepregledno carstvo nečistih pesama, slobodnih stihova, nedovršenih versa ali, isto tako, beskrajne lepote. Na tragu njegovih ideja, nalazi se i niz rečenica koji sledi.

Cariskim rezom, preko polovine, Cvijetić deli zbirku na dva ciklusa, po petnaest pesama koje, najčešće, imaju po četrnaest stihova. Si-

metrija ili simbolika koja nije napadna, ali se može i na nju računati u nekim ispitivanjima punoće, vladavine antagonističkih sila, namere ili slučajnosti. Svaki njegov stih je neobična kombinacija promišljenog i spontanog. Svaki naredni ne donosi objašnjenje, nastavak, već povećanje transformacije smisla. Bilo da su intervencije uzročne, tj. očekivane, ili da su potpuno iracionalne — svaki stih je novo iznenađenje ili čuđenje za sebe i po sebi. Evo nekoliko primera, stihova istrgnutih iz konteksta a ipak potpuno samostalnih i dovoljnih za oduševljenje i trenutno ozarenje:

*Duša su crvena žumancađ, fleka
kamelije na koljenu.
Vjetar su psići u koritima propeti
na kutove. . .*
*Mene smo poredali na čupkanike,
mene smo svukli
I svi smo ja dlakavi kao sapuni za
anđele. . .*
Sve osim djevojčica bilo je dječak.

*Sisat ću i biti vikler / Oko kojeg
češ ako budeš žena ovijati kosu/
Lišenu kamenja. . . itd. itd.*

Poezija je za Darka Cvijetića i neka vrsta demonstracije, poetske reakcije na određene događaje i ličnosti iz stvarnog, pre svega političkog života. Takav je slučaj sa Gorbačovom, imenovanim u nekoliko pesama, po kome je knjiga i naslovljena: »Noćni Gorbačov«. Tu je Čicolina, ali i Majka Tereza. Drakula i Čaušesku. Sve je, dakle, pomereno. Isus je primenjen, kao ne-Isus. Devica je međuratna, odvrnuta s kvake na hramu. Na jednoj strani aluzije na književne junake i pisci (npr. Raskolnikov i Dostojevski), na drugoj poigravanje sa fikcijama iz Diznilenda. Izvrnut svet, koji se opire svim konvencijama i klasifikacijama. Izmicanje oslonca, lebdenje u nekom bestežinskom stanju, pokušaj da se dočara »odsutnost«, da se pronađu varijacije poput onih iz naših snova. ■

U broju 383—384 »Polja« greškom nije potpisan priređivač teme »Sloboda i pesimizam«. Temu je priredio VLADIMIR GLOGOROV. Izvinjavamo se autoru i čitaocima.

Polja

časopis za kulturu,
umetnost i društvena
pitanja, novi sad,
katolička porta 5,
telefon (021) 28-765

uređuju: ljubiša despotović, silvija dražić, zoran derić, petru krdu, alpar lošonc, miroljub radojković i saša radonjić * glavni i odgovorni urednik: franja petrinović * tehnički i likovni urednik: cvetan dimovski * sekretar redakcije: ljliljana jokić * članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (predsednik), tanja đurić, biljana cvetković, rada čupić, dušan radak, dušan mihailović, dušan patić, danica grubač, simon grabovac (delegati šire društvene zajednice), radmila gikić, radmila cvijanović-lotina, vladimir kopicl, franja petrinović i čedomir keco (delegati izdavača) * izdaje niš »dnevnik« uds, novi sad, bulevar 23. oktobra 31 * direktor niš »dnevnik« uds: miodrag karadžić osnivač: pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine * časopis finansira pokrajinski fond kulture * rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 220 * ziro račun: 65700-603-6324 niš »dnevnik« uds, sa naznakom za »polja« (godišnja preplata 400 dinara, za inostranstvo dvostruko) * na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73, časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga * tiraž 2.000 primeraka

